

Fältarbete i slöjdpraktiker

Marcus Samuelsson

Denna artikel beskriver överväganden gjorda inför och under ett fältarbete i två slöjdpraktiker, en skolslöjdspraktik och en slöjdklubbspraktik, liksom överväganden inför rapportering av detta fältarbete. Artikeln knyter an till vetenskapliga discipliner som antropologi, etnologi och sociologi där fältarbete under stora delar av 1900-talet använts för förstahandsregistreringar av interaktionen människa – människa, människa – kultur. Metodologiska aspekter som tid problematiseras med exemplifieringar från ett halvårslångt fältarbete i två olika slöjdpraktiker. På så sätt beskrivs hur kontakt med fälten eller slöjdpraktiker kan etableras, upprätthållas och avslutas genom olika slags portvakter. Vidare problematiseras hur fältforskare har att förhålla sig till och reflektera över sin roll som medaktör under det att deltagande observationer, fältanteckningar, samtal, dokument- och föremålsanalyser genomförs. Artikeln skildrar också hur forskaren genom hela fältarbetet medvetet arbetar med att förhålla sig reflexiv, vara nära och vara distanserad, i förhållande till fälten. Vidare framhålls hur fältforskaren genom att växla mellan empirisk och teoretisk närhet gör det möjligt att överraskas och på så sätt försöka etablera nya, annorlunda, sätt att se på och förstå det som sker i fält. Artikeln avslutas med reflektioner över senmoderna fältarbetens potential för att studera kommunikation, innehåll och meningserbjudanden i slöjdpraktiker.

Sökord: metod, slöjd, fältarbete, deltagande observation

Perspektivgrund

Fältforskning är liksom etnografi en metodologisk ansats som vilar på föreställningen att mänskliga handlingar är möjliga att studera i vardagliga kontexter (Hammersley, 1988). En skillnad som emellanåt görs mellan fältforskning och etnografi är att etnografen utifrån en vidare prolemformulering genomför en bredare kartläggning av ett fält till skillnad mot fältforskaren som har en snävare, mer specifik frågeställning som studeras. Oavsett detta försöker forskaren genom medverkan i fält, i avgränsade praktiker som till exempel slöjdverksamheter, genom öppenhet att på ett så medvetet eller föreställningsfritt sätt samla intryck om *riter, ritualer, rutiner* och *kritiska incidenter*. Hammersley och Atkinson (1995, s. 1) formulerade det som att:

In its most characteristic form it involves the ethnographer participating, overtly or covertly, in people's daily lives for period of time, watching what happens, listening to what is said, asking questions – in fact, collecting whatever data are available to throw light on the issues that are the focus of the research.

Fältforskning är inspirerad av vetenskapliga discipliner som till exempel socialantropologi och sociologi vilket ger metoden vissa ramar att förhålla sig till. En viktig förutsättning avspeglas i det att forskaren för att nå kunskap om de vardagliga aktiviteterna måste vara genuint intresserad av etablera och upprätthålla en genuin kontakt med fälten, praktikerna och alla dess aktörer. Motivet för detta kan återföras till betydelsen av att registrera "at first hand what people do and say in particular contexts" (Hammersley, 2006, s. 4). Forskarens uppgift blir att samla in och registrera så mycket som möjligt och att initiera så många samtal som möjligt genom att öppet och respektfullt ställa till synes naiva frågor. Rabinow (1977, s. 150) framhöll en annan väsentlig grund för fältforskning:

Culture is interpretation. The 'facts' of anthropology, the material which the anthropologist has gone to the field to find, are already themselves interpretations. /.../ Facts are made – and the facts we interpret are made and remade. Therefore they cannot be collected as if they were rocks, picked up and put into cartons and shipped home to be analyzed in a laboratory.

Rabinow sätter fingret på att det som fältforskare studerar och får del av redan är tolkat av de informanter som studerar, enligt en logik som Giddens (1976) benämner *den dubbla hermeneutiken*.

Insamling och empiri

För att erhålla tillgång till fältet krävs kontakter, på en generell nivå men också på en mera specifikt nivå. Fältforskarens förmåga att etablera kontakt med såväl formella som informella företrädare kommer att påverka vilken slags empiri som blir möjlig att samla in. Inför mitt fältarbete i slöjdpraktiker tog jag formell kontakt med ledaren för att få vara med i slöjdklubben som var en del av en hemslöjdsföreningens barn- och ungdomsverksamhet för barn och ungdomar mellan 11 och 20 år. På liknande sätt tog jag med slöjdläraren för att få möjlighet att vara med i skolslöjdspraktiken på lektioner för elever i skolår 5. Förstahandskontakten med dem jag skulle studera, istället för att vända sig till deras överordnade var ett etiskt val. Jag ville att de, barn- och ungdomskonsulenten och slöjdläraren skulle ges möjlighet att tacka ja eller nej utan eventuell påverkan i form av godkännande från deras chefer. På detta sätt övervägde jag möjligheter och begränsningar i vilka kontakter jag skulle ta, allt för att få tag i så många *gatekeepers* som möjligt (Fangen, 2006). Jag fick av dessa vuxna barn- och ungdomsansvarig och slöjdläraren ett *villkorat tillträde* till fältet och möjlighet att komma och presentera

mitt ärende för eleverna och ungdomarna vid första tillfället för terminen. Vid terminens första slöjdlektion introducerade slöjdläraren mig efter att han hälsat på de 13 eleverna. På liknande sätt introducerades jag i slöjdklubben då ungdomarna samlats runt ett långt bord vid första kvällen för terminen. Mötet med såväl eleverna som ungdomarna föll så väl ut att jag därefter hade ett *ovillkorat tillträde* till det som hände i praktikerna under den följande terminen, från augusti till december.

Den vardagliga kontakten med informanterna i ett fältarbete är deltagande observation och olika former av samtal. Becker (1970) beskriver deltagande observation som att forskarens deltagande i studerade människors vardagsliv, genom iakttagelser av situationer där de agerar och registreringar av hur de beter sig syftar till insamlande av data. Forskaren samspelar på så sätt med informanterna samtidigt som agerande och överväganden hos informanterna iaktas. Detta samspel, att interagera och registrera, visar på en balansakt där fältforskaren har att förhålla sig distanserat för att få överblick och inte involveras alltför djupt samtidigt som närhet eftersträvas så att nyanser synliggörs och relationer byggs upp och fördjupas på ett förtroendefullt sätt. Lundgren (2000) problematiserar hur forskaren i detta har att avgöra på vilken nivå deltagandet skall ske vid deltagande på fältarbetspassen. Jag hade en indirekt distans till eleverna som emellanåt kommunicerade sina pågående arbeten och verktygsval med mig. Lundgren (2000) diskuterar detta som att forskaren å ena sidan inte utför samma aktiviteter som de som observeras, de deltar inte på samma sätt som informanterna i aktiviteterna. Å andra sidan om forskaren ändå menar sig göra det så görs det inte på samma villkor som för informanterna.

I mitt fältarbetet i två slöjdpraktiker (Samuelsson, 2011a) förhöll jag mig generellt sätt lika men specifikt sätt på olika sätt. Det generella sättet innebar att jag återkom varje vecka, deltog under den tid vi kommit överens om och sedan lämnade praktikerna för att skriva rent fältanteckningar och samtal. Men också för att åka till nästa praktik. Det specifika sättet innebar att jag anpassade och formade mig efter hur praktikerna var olika organiserade. Jag tog hänsyn till respektive praktiks samspel samtidigt som jag försökte samla in så mycket data som möjligt.

I slöjdklubben, där jag följde sju ungdomar, en handledare och olika inspiratörer som deltog vid ett eller få tillfällen var det tillsynes enkelt att få överblick och komma ungdomarna nära. Det innebar att jag följde med de som slöjdade i praktikens trädel, satt mitt bland dem och skrev fältanteckningar. Tystnad rådde ofta medan slöjdandet föregick varför jag vid några tillfällen slöjdade aktivt och liksom handledaren, som alltid slöjdade, gjorde en harrskramla. Att jag på detta sätt visade på mitt slöjdkunnande öppnade upp för samtal med några av ungdomarna

som dittills varit mer tystlåtna. Det föreföll som om jag i och med mitt slöjdekunskande accepterades och att deltagandet i den studie jag samlade in data till blev rimligare. Verksamheten i slöjdklubben var också rörlig, med introduktioner i olika lokaler, liksom arbete inomhus och utomhus.

I skolslöjden där jag följde en grupp med tretton elever och en trä- och metallslöjdlärare i en slöjdsal var rörligheten mindre och organisationen och samspelet mera statiskt. För den skull utfördes merparten av observationerna från en och samma plats, utvald och beskriven för såväl elever som för slöjdläraren. Vid de tillfällen då slöjdläraren hade genomgångar lämnade jag den plats varifrån jag observerade och stod tillsammans med eleverna runt hyvelbänken för att tydligare ta del av vad som förevisades som medgörlighet eller motstånd och elevernas samspel med varandra och slöjdläraren. Det innebar också att jag helt avstod från eget slöjdande i skolslöjden, där inte heller slöjdläraren slöjdade. Vid några tillfällen i början av terminen i skolslöjdspraktiken frågade några elever om jag som slöjdlärare kunde hjälpa dem med deras pågående arbeten. När jag sa att jag inte var där för att hjälpa dem utan istället för att till exempel skriva om det de behövde hjälp med, om de fick hjälp och i så fall vilken hjälp de fick log de och fortsatte arbeta. Jag lyckades på så sätt hålla direkt distans till eleverna. Några elever fortsatte dock att återkommande kommunicera med mig då de hämtade verktyg i närheten av den plats där jag för tillfället observerade, eller när de avslutat något moment och väntade på läraren:

En av killarna som jag observerade stannade plötsligt upp i sitt arbete, la ifrån sig verktyget och tittade ut över salen, som om han tittade efter läraren. Han tittade sen på mig och sa: ”Nu väntar jag på läraren”. (Fältanteckning, 12 september)

Från den plats varifrån merparten av observationerna utfördes hade jag överblick över skolslöjdsalen och samtidigt möjlighet att höra vad som sades vid de tillfällen slöjdläraren frågade, instruerade eller kommenterade någon av de fem eleverna som jag särskilt uppmärksammade. Detta urval gjordes efter min genomgång av första lektionens helt öppna observerande då de fem eleverna, tre individuellt arbetande och ett grupparbetande par på olika sätt samspelat med läraren på ett för studien intressant sätt. Öppenhet för att detta första intryck kanske var bedrägligt innebar att jag också medvetet försökte notera om samspel mellan någon av de andra eleverna och slöjdläraren också var av intresse för datainsamlingen. Detta noterande, i form av skrivande av fältanteckningar var en ”day-by-day writing up of fieldnotes” (Atkinson, 1992, s. 5). Emerson, Freitz och Shaw (2009, s. 353) framhåller fyra aspekter hos fältanteckningar (a) *representation*, (b) *selection*, (c) *descriptions* och (d) *corpus*. De argumenterar för att fältanteckningarna dels kan beskrivas som en form av representation, en reduktion av just iakttagna händelser. Geertz (1973) påpekade att skrivandet av fältanteckningar rör sig om att förvandla

en händelse som bara existerar i ett ögonblick till en redovisning på ett papper möjlig att bedöma om och om igen. Emerson, Freitz och Shaw (2009) framhåller vidare att fältanteckningarna kan förstås som selektiva iakttagelser, skissartade uttryck för det fältforskaren uppmärksammat och tecknat ner. Fältanteckningarna skall därmed också fungera som påminnelser, bilder som i sin tur skall ge underlag för goda beskrivningar (Emerson, Freitz & Shaw, 2009) av vad som snarare skedde än värderingar av det iakttagna. I och med att fältarbeten sträcks ut över tid, också som en konsekvens av närhet och distans till fälten eller praktikerna, kommer fältanteckningarna att utgöra viktiga delar till den mera sammansatta berättelsen:

As a result, a fieldnote corpus need have little or no overall coherence or consistency, it typically contains bits and pieces of incidents, beginnings and ends of narratives, accounts of chance meetings and rare occurrences, and details of a wide range of unconnected matters. (Emerson, Freitz & Shaw, 2009, s. 353)

Fangen (2006) problematiserar rutinernas betydelse då fältanteckningar skrivs. Detta har förutom det ovanstående beskrivna också att göra med vad man skriver om, hur man skriver och när man skriver. I samband med etableringen av fältarbeten har jag funnit det fördelaktigt att beskriva att jag avser att skriva, visa vilken slags anteckningsbok jag skriver i och också avdramatisera fältantecknandet genom att säga att det inte är några hemligheter som skrivs. I Yo-yo fältarbetet (Wulff, 2002) i slöjdpraktikerna satt jag synligt och antecknade i en svart skrivbok. Vid två tillfällen, ett i skolslöjdspraktiken och ett i slöjdklubbspraktiken bad en elev och en ungdom att få se vad jag skrivit. När de fick se det, som jag sagt att de skulle få se, reagerade de över att det inte gick att läsa det hastigt nedskrivna och att det inte verkade vara något skrivet om dem själva. De uppmärksammade i sina kommentarer det faktum att skrivandet alltid sker i efterhand, man försöker så att säga skriva ikapp det som hänt och sagts medan annat sker och sägs.

Metod och analys

Ett kännetecken för etnografiska fältstudier är att de ofta beskrivs som långvariga, fodrar lång tid i fält, på de platser, eller i de praktiker som studeras (Delamont, 2004; Fangen, 2006). Äldre handböcker anger inte sällan att vistelsen i avskilda kontexter, eller praktiker bör uppgå till minst ett år. Tiden utgör dock inget absolut krav då kunskap om vardagliga handlingar samlas in. Korta fältarbeten anses numera vara möjliga, bland annat efter Barth (1966) helgstudie av en fiskebåt som var tillräcklig för att beskriva den kulturella praktiken. Den studien satte fingret på en annan väsentlig aspekt av fältforskning, betydelsen av att hinna lära känna människorna och mönstren i den kontext som studeras. Hannerz (2001, s. 23) problematiserade detta och konstaterade att:

Man behöver kanske inte t ex inte vara med om alla årstider, av det enkla skälet att vådrets skiftningar inte betyder så mycket för de idéer, aktiviteter och relationer som man är intresserad av. Det kan också vara så att man inte behöver starta från början på varje ställe, vare sig det gäller kunskaper eller förtroende. En del av vad man lärt sig i ett delfält kan vara gångbart även i de andra.

Hannerz problematiserar med utgångspunkt i Malinowskis (1922) klassiska fältarbete när han stannade på ett och samma ställe under en längre tid. Den tidens antagande kopplas samman med en viss tidsanda:

De flesta människor tillbringar ännu en stor del av sin vardag inom en rätt snäv räjong, och sköter en mycket stor del av sitt kommunicerande genom samtal och ordväxlingar på ort och ställe. (Hannerz, 2001, s. 9)

Denna bild av det klassiska fältet kontrasteras mot de fält av nätverk av lokaliteter vilka i många fall utgör grunden för dagens fält. Hannerz (2001) framhåller att delar kan sammanfogas till ett nätverk av lokaliteter där flera fält i ett kan ge forskaren olika observationspunkter för att förstå ett fenomen. Ett slags kortvarigt fältarbete på flera olika platser beskrivs av Wulff (2002) som Yo-yo fieldwork. En utgångspunkt är att forskaren stationeras i närhet av de fält som studeras. Forskaren får på så sätt möjlighet att, återkommande göra korta fältarbetsplats i den eller de praktiker där fältarbetet genomförs. Fältforskaren möjliggör på så sätt att mellan arbetspassen i fält fördjupa sig i sitt insamlade material och relatera det till det som uppmärksammats i tidigare genomförd forskning, olika teorier och arbetet i den akademiska världen. Willis & Trondman (2000, s. 12) omtalar detta som, överraskningens dialektik, ett medvetet tillvägagångssätt, ”A two-way stretch, a continuous process of shifting back and forth, if you like, between ’induction’ and ’deduction’”. Wulff framhåller vidare att tiden utanför fältet möjliggör distansering utan att forskaren för den skull slutar att processa intrycken från fältet, vilka bearbetas handgripligen och mentalt. Projektens möjligheter och begränsningar blir på detta sätt rimliga att tidigare upptäcka och förhålla sig till på ett annat sätt än i klassiska årslånga etnografiska fältarbeten.

Analys innebär vanligen att man tillför det man sett och hört något mera. Genom att använda det breddare sammanhang man också befinner sig i kan andra meningar, något nytt eller annorlunda upptäckas i det observerade. Hammersley (2006) diskuterar, att fältforskaren bör vara medveten om att det som studeras inte nödvändigtvis är typiskt för det som sker i kontexterna varje dag, utan också bär spår av förändring över tid. Det får till konsekvens att fältforskaren återkommande reflekterar över sin egen roll, informanternas roll och samspelet mellan sig själv och informanterna. Dessa anteckningar skildrar inte bara vad som skett utan också reaktioner och uttrycka känslor över att det skett. Det innebär också, som vid genomförandet av Yo-yo fältarbeten att det blir värdefullt att uppmärksamma hur

samspelet i form av riter, ritualer och rutiner liknar eller skiljer sig från gång till gång. Det blir på samma gång av värde att försöka uppmärksamma eventuella kritiska händelser från en gång till annan. Geertz (1973) som i viss mån varit vägledande i den meningsorienterade och tolkande traditionen inom socialantropologi menar att analysen kan liknas vid att sortera ut de signifikanta strukturerna i empirin.

Det som uppmärksammats i ett fältnära arbetspass kan utmanas eller bekräftas i andra fältnära arbetspass, oavsett det är en eller flera slöjdpraktiker som studeras samtidigt. Konstateranden av det hörda eller sedda kallar Fangen (2006) *första gradens tolkningar*. Tolkningar av första graden kan också vara att händelserna man som forskare varit en del tolkas med begrepp som informanterna själva känner igen. I ett svenskt pedagogiskt slöjdsammanhang ligger det då nära till hands att använda slöjdprocessen och dess delar, idé, planera, genomförande och värdera för att komma nära det emiska perspektivet, de inföddas perspektiv (Harris, 1979). I mitt Yo-yo fältarbete i slöjdpraktiker framstod introduktionerna till början som väldigt olika. Slöjdläraren beskrev det första momentet:

Gör ritningar av era tänkta arbeten på A4-papper, uppifrån, framifrån och från sidan. Vid behov finns jag här. Om ni inte har egna idéer finns jag här. Jag gillar inte om ni gör likadant, era egna idéer, er fantasi, om storlek, form, och utsmyckning skall styra. (Fältanteckning, 23 augusti)

Slöjdlärarens introduktion och uppmaning till eget skapande kunde förstås som gjorda utifrån hans tolkning av styrdokument och elevernas åldermässiga förutsättningar. På ett delvis liknande sätt gjorde barn- och ungdomskonsulenten i slöjdklubbspraktiken då hon i samband med en introduktion av en inspiratör uppmanade ungdomarna ”att inte kopiera honom utan göra något eget” (Fältanteckning 4 september). Att på detta sätt knyta an till informanternas begrepp och förståelse genom aktörsorienterade tolkningar (Geertz, 1973) innebär att forskarens roll som deltagare betonas. Begreppen som utvecklas ur en sådan analys kallar Geertz (1973) för erfarenhetsnära tolkningar. Men oavsett om perspektiven är medvetna eller omedvetna så kommer forskaren alltid att skilja sig från informanterna. Analysen skrivs istället fram som det etiska perspektivet så att skillnaderna tydligt framgår vilket också gör det möjligt för forskaren att överskrida informanternas common-sense förståelser (Hylland Eriksen, 1998). Under analysen av mitt Yo-yo fältarbete framstod det inledningsvis som rimligt att knyta an till slöjdprocessen, likt introduktionen ovan, som ett analytiskt redskap. Denna grundläggande analys gav sedan underlag för andra frågor, och *tolkningar av andra graden* (Fangen, 2006), försök att se bortom de vardagliga och ibland förgivet tagna föreställningar om det som sker i slöjdpraktiker. I den fortsatta analysen av introduktionen återvände jag till mina fältanteckningar samtidigt som

jag läste olika studier gjorda i andra avskilda praktiker för att försöka åstadkomma överraskningar i mötet mellan teori och empiri (Willis & Trondman, 2000). Ur denna analys framkom att ungdomarna på olika sätt förhöll till delar av de introduktioner barn- och ungdomskonsulenterna och slöjdläraren gjort. De valde ut delar som föreföll ligga i linje med deras sätt att ta sig an arbetet och valde bort delar som föreföll utmana ett tänkt eget tillvägagångssätt:

Slöjdläraren i skolslöjden sa: ”Jag ser inte din ritning?”. Killen, Sam, och slöjdläraren letar efter den och hittar den under en bräda på killens hyvelbänk. Slöjdläraren tittar på ritningen och sen på brädan innan han frågar: ”Har du hyvlat denna?” Sam svarar: ”Nej, den bara passade perfekt på höjden.” Slöjdläraren hummar och frågar sen: ”Har du hyvlat något?” Sam svarar kort nej. Slöjdläraren fortsätter och säger: ”Då tycker jag du har kommit lite för lätt undan, tanken var att ni skulle hyvla.” Sam tittar på läraren men säger ingenting. Slöjdläraren fortsätter: ”Nu kommer jag att ha att ha högre krav på dig på botten och locket, nu tycker jag att du skall göra något fint med locket.” (Fältanteckning, 30 augusti)

Fältanteckningar som denna blir utifrån andra fältstudier från skolan (Willis, 1979; Högberg, 2009) möjliga att tolka som ett slags motståndstagande. Eleven Sam gör det som förefaller honom rimligt medan läraren återkommer till det sätt, det tillvägagångssätt han tänkt sig. Resultatet av detta dialektiska förhållningssätt möjliggjorde *tredje gradens tolkningar*, försök att kritiskt reflektera över självförståelsen hos deltagarna i slöjdpraktikerna. Detta beskrivs av Bjurström (2004, s. 93) ”dels att empatiskt leva sig in i människors levda kultur, dels att genomskåda denna”. De fortsatta studierna av motståndstagande föreföll rimliga i relation till interaktionen mellan killen och läraren. Oavsett slöjdlärarens kommentarer och praktiska justeringar av det utförda skolarbetet med skrinet så höll Sam fast vid sitt till synes tänkta slöjdarbete. I slutet av terminen samtalade jag med Sam om hans skrin. Han så då att det blev precis som han tänkt sig: ”Tänkte lägga frigolit i botten och göra plats för spöet, blänket och kroken, så det inte fastnar” (Intervju, 3 december).

Hans motståndstagande mot slöjdlärarens krav på en måttsatt vyritning kunde nu förstås som att han hela tiden haft en inre målbild, om skrinet, inredningen och hur det skulle paketeras som en julklapp åt pappan för att sedan under jullovet används under pimpelfisket. Det kunde också förstås som att han inte såg det nödvändiga i att kommunicera detta med slöjdläraren som heller aldrig frågade om vilken slags skrin han skulle göra. Killens oro, skruvande på sig vid genomgångar, blev också den möjliga att förstås som ett nödvändigt ont, en olust över att inte få fortsätta arbetet i egen takt.

Resultatbeskrivning

Patton (1990) framhåller som ett generellt kriterium för kvalitativ forskning att den skall vara systematisk, kritisk, analytisk och disciplinerad. Mer precis uttrycker Wolcott (1995, s. 31) att "The ability to write well is now recognized as an essential element in fieldwork". Fältforskning genererar inte sällan omfattande rapporter vilket gör det angeläget att balansera framställningen så den är intresseväckande utan att för den skull framstå som ett bländverk. Van Maanen (1988) skiljer på (a) realistiska berättelser, (b) bekännelser och (c) impressionistiska berättelser. Realistiska berättelser utmärks av författarens frånvaro. Texten är opersonlig och koncentrerad på vad de som studerats, oavsett de är enskilda individer eller grupper, sagt eller gjort. Denna stil kan också sägas fokusera på informanternas perspektiv. Under det i artikeln refererade fältarbetet i slöjdpraktiker introducerade slöjdläraren det förestående arbetet genom att säga:

"Ni får välja mellan att göra skrin med lock och lås eller grupparbete för utsmyckning av skolan. Det är frivilligt att välja." Flera elever såg sig omkring, på varandra men ingen av dem sa något. Efter en stunds tystnad fortsatte läraren prata och beskrev skrinets omfång som max 30 cm vilket motiverades som att "för stora blir inte speciellt bra". (Fältanteckning 23 augusti)

Detta utdrag visar en slags villrådighet som infann sig när läraren presenterade de avgränsade tänkta innehåll för den aktuella terminen. Inte förrän den efterföljande beskrivningen om skrinets omfång yttrade sig några elever, som valde grupparbete, och bad om förtydligande instruktioner. De som valde skrin satte till synes vant igång med planeringsarbetet. Realistiska berättelser, likt utdraget ur fältanteckningen ovan utmärks också av en stor detaljnivå då aktiviteter, ceremonier eller riter ur vardagslivet beskrivs minutiöst. Citat är viktiga för inslag i den realistiska berättelsen för att beskriva det typiska för den eller det som studerats.

Bekännelser utmärks, och kan därmed enligt Van Maanen skiljas från realistiska berättelser på så sätt att föföfattarrösten ges en central betydelse. Bekännelser kan i hög grad liknas vid fältrelaterade självbiografiska texter. Poängen rör inte sällan beskrivningar och redogörelser om upplevda problem. Denna slags texter beskriver inte sällan gjorda misstag eller känslor som en följd av fältarbetet. Bekännelser är på så sätt personliga och självutlämnande.

Impressionistiska berättelser, skrivs liksom bekännelser i jagform. Det blir därmed tydligt att författaren varit en del av det som skett på fältet, eller i slöjdpraktiken. Fokus för den impressionistiska berättelsen är det extraordinära händelser eller kritiska incidenter, som forskaren anser vara av särskild betydelse att beskriva. Den

impressionistiska berättelsen kan därmed liknas vid en dramatisering som syftar till att förmå läsaren att vara med om och känna vad som faktiskt skedde på fältet.

Handledaren i slöjdklubben ryckte till då ett högljud oj hördes från gården. Han släppte tråget han höll i så det föll ner i hyvelbänken, lämnade Harriet i slöjdl lokalen och småsprang ut genom dörren till gården som var ganska mörk. Platsen där ungdomarna stod runt varsin huggkubbe var upplyst av en utebelysning. Handledarens stressade blick mötte min och fortsatte sedan söka utomhusmiljön, som om den sökte efter någon som eventuellt skadat sig. Spänningen i handledarens kropp släppte, axlarna sjönk, när Hans, utom hans synfält sa: ”Jag högg igenom sidan av mitt tråg”. Handledaren gick till Hans, lossade hans tråg och tittade med tråget vänt mot utebelysningen. Han tog ner tråget och vände blicken mot Hans och frågade: ”Vad hände?” Hans svarade, som visste han att frågan skulle ställas, direkt: ”Jag högg igenom tråget!” Handledaren var tyst en stund, såg fundersamt på Hans och frågade: ”Jaha, vad har du lärt dig av det här då?” Hans såg inte heller förvånad ut av denna fråga och svarade ganska snabbt, först pliktskyldigt: ”Att ta det lugnare nästa gång” men la därefter, tillsynes lustfyllt till: ”Men det gör inget därför att det är så roligt att hugga”.

Killen, Hans, gjorde också han motstånd, fast på ett annat sätt än den tidigare nämnda eleven från skolslöjden. Hans motståndstagande var möjligt att förstå som att han tog strid för rätten att ryckas med, rätten att fyllas av lust och iver utan att för den skulle alltid var reflexiv och övervägande medan man slöjdade. Också i Hans fall var motståndsarbetet ett resultat en en stark inre drivkraft.

Reflektion

Denna artikel har problematiserat möjligheter och begränsningar i samband med genomförandet av fältarbete i slöjdpraktiker. Den generella utgångspunkten i tidigare beskrivningar avseende metodologiska överväganden har varvats med mina erfarenheter från ett halvårslångt Yo-yo fältarbete i två slöjdpraktiker (Samuelsson, 2011a) där jag följde en skolår 5 klass i en grundskola och i en slöjdklubb för barn och ungdomar vid en Hemslöjdsföreningen under en termin. Med hänsyn taget till min bakgrund som och erfarenhet av arbete som slöjdlärare i grundskolan och medverkan vid utbildningar/kurser för handledare inom hemslöjden antar jag mig å ena sidan ha goda förutsättningar för att göra rimliga tolkningar av det jag tagit del av i slöjdpraktikerna. Detta utifrån förutsättningarna för fältarbete som en metod där forskaren tolkar det människor gör i och med förstahandsregistreringar (Giddens, 1976; Rabinow, 1977). I direkt anslutning ligger å andra sidan att forskaren också har att tolka sina egna föreställningar som annars riskerar att synliggöras som vanföreställningar eller övertolkningar i orimliga beskrivningar, sett ur såväl ett emiskt som ett etiskt perspektiv (Harris, 1979). Hur man som forskare skiljer sig åt (Hylland Eriksen, 1998; Lundgren, 2000) är också en viktig aspekt av resultatet av fältforskningen. I de fall deltagare ur slöjdpraktiken eller

läsare inte känner igen sig i det framställda kan det också ha att göra med forskarens sätt att beskriva resultatet (Van Maanen, 1988).

Jag har i denna artikel försökt visa på hur jag utifrån mina fältanteckningar och observationer på olika sätt kunnat skriva fram olika berättelser, med utgångspunkt från barnen och ungdomarnas perspektiv. Dessa berättelser är också i flera sammanhang kommunicerade gentemot såväl blivande slöjdlärare under utbildning vid Linköpings universitet, deltagare på slöjdbiennaler i Linköping och redaktören för tidskriften LOCUS (Samuelsson, 2011a). Dessas frågor och funderingar har hjälpt till att tydliggöra poänger och reda ut oklarheter i mina tolkningar av fältarbetet i slöjdpraktiker. De perspektiv senmodernitet (Samuelson, 2011a) och meningsskapande (Samuelsson, 2011b) jag använt föreställer jag mig till viss del utmanat praktikers självförståelse, helt i linje med fältforskningen anda, som jag tolkar den. Jag hoppas på så sätt ha bidragit med kunskaper till vårt samlade vetande om det barn och ungdomar erfar genom deltagade i olika slags slöjdverksamheter och på samma gång givit stöd och referenser för fortsatta fältstudier i slöjdpraktiker.

Referenser

- Atkinson, P. (1992). *Understanding Ethnographic Texts*. Newbury Parks: Sage.
- Barth, F. (1966). *Manifestasjon og prosess*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Becker, H. (1970). *Sociological work: Method and Substance*. Chicago: Alan Lane The Penguin Press.
- Bjurström, E. (2004). Hermeneutisk etnografi: Tolkningens plats i det etnografiska arbetet. I L. Gemzöe (Red.), *Nutida etnografi: Reflektioner från mediakonsumtionens fält*. Nora: Nya Doxa.
- Delamont, S. (2004). Ethnography and participant observation. In C. Serle., G. Gubo, J. F. Gumbrium & D. Silvermann (Eds.), *Qualitative research practice*. London: Sage.
- Emerson, R. M., Freitz, R. I., & Shaw, L. L. (2009). Participant Observation and Fieldnotes. In P. Atkinson, A. Coffey, S. Delamont, J. Lofland & L. Lofland (Eds.), *Handbook of Ethnography*. London: Sage.
- Fangen, K. (2005). *Deltagande observation*. Stockholm: Liber.
- Geertz, C. (1973). *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- Giddens, A. (1976). *New Rules of Sociological Method: A positive Critique of Interpretative Sociologies*. London: Macmillan.
- Hammersley, M. (1988). *Reading Ethnographic Research*. Harlow: Addison Wesley Longman Limited.

- Hammersley, M. (2006). *Ethnography: problems and prospects. Ethnography and Education*, 1.
- Hammersley, M. & Atkinson, P. (1995). *Ethnography*. London: Routledge.
- Hannerz, U. (2001). Introduktion: När fältet blir translokalt. I U. Hannerz (Red.), *Flera fält i ett: Socialantropologer om translokala fältstudier*. Stockholm: Carlsson förlag.
- Harris, M. (1979). *Cultural Materialism. The Struggle for a Science of Culture*. New York: Random House.
- Hylland Eriksen, T. (1998). *Common Denominators: Ethnicity, Nationbuilding and Compromise in Mauritius*. London: MacMillan.
- Högberg, R. (2009). *Motstånd och konformitet: Om manliga yrkeslevers liv och identitetsskapande i relation till kärnämnen*. Linköping: Linköpings universitet.
- Lundgren, A. S. (2000). *Tre år i g: Perspektiv på kropp och kön i skolan*. Stockholm/Stehag: Symposion.
- Malinowski, B. (1922). *Argonauts in the Western Pacific*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods*. London: Sage.
- Rabinow, P. (1977). *Reflections on Fieldwork in Morocco*. Berkley: University of California Press.
- Samuelsson, M. (2011a). Skolslöjd och slöjdklubb. En problematisering av senmoderna slöjdpraktiker. *LOCUS – tidskrift för forskning om barn och ungdomar*.
- Samuelsson, M. (2011b). Meningserbjudanden i senmoderna slöjdpraktiker. I B-G. Martinsson & S. Parmenius-Swärd (Red.) *Proceedings från Nationell rikskonferens i Ämnesdidaktik i Linköping*. Linköping: Linköpings universitet.
- Van Maanen, J. (1988). *Tales of the Field: On Writing Ethnography*. Chicago: Chicago Guides to Writing, Editing, and Publishing.
- Willis, P. (1977). *Learning to Labour: How working class kids get working class jobs*. Farnborough: Saxon House.
- Willis, P. & Trondman, M. (2000). Manifesto for Ethnography. *Ethnography*, 1.
- Wolcott, H. F. (1995). *The Art of Fieldwork*. Walnut Creek: Altamira Press.
- Wulff, H. (2002). Yo-yo fieldwork. Mobility and time in a multi-local study of dane in Ireland. *Anthropological Journal on European Cultures*, 11.

Marcus Samuelsson, FD, lektor i slöjd inriktning trä- och metall vid Linköpings universitet, Sverige. Samuelssons doktorsavhandling från 2008 bär titeln ”Störande elever korrigerande lärare: Om regler, förväntningar och lärares åtgärder mot störande flickor och pojkar i klassrummet”. Intresseområde inom ledarskap i klassrummet och ungdomars nätkultur.